

УДК: 343.98:343.431

DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2022-78-1-177-185>

Тичина Дмитро Михайлович,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
(Національна академія внутрішніх справ, м. Київ)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9430-6101>

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ТОРГІВЛІ ДІТЬМИ АБО ІНШОЇ НЕЗАКОННОЇ УГОДИ ЩОДО ДИТИНИ

У статті здійснено спробу виокремити проблеми досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо торгівлі дітьми або іншої незаконної угоди щодо дитини з огляду на криміналістичні засади та нормативні положення чинного кримінального процесуального законодавства й запропонувати шляхи їх вирішення з урахуванням слідчої практики. Зосереджено увагу на проблемних аспектах виявлення та початку досудового розслідування кримінальних проваджень про торгівлю дітьми або іншу незаконну угоду щодо дитини, зважаючи на що виділено типові слідчі ситуації та основні напрями розслідування. Запропоновано шляхи вдосконалення організації і тактики проведення слідчими спільно з правоохоронними органами інших держав окремих процесуальних дій у межах виконання запитів про міжнародну правову допомогу; криміналістичні рекомендації щодо тактики огляду документів, що підлягає встановленню або вилученню під час розслідування незаконної передачі для експлуатації новонароджених персоналом пологових будинків і проведення допиту за участю малолітнього потерпілого з урахуванням вимог міжнародних договорів з метою забезпечення прав та свобод дитини, зокрема тих, що стосуються надання потерпілому можливості самостійного обрання законного представника, використання спеціально обладнаних приміщень («зелені кімнати»). Розкрито особливості тактико-криміналістичного забезпечення проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування і проаналізовано форми використання спеціальних знань за таких умов.

Ключові слова: діти; торгівля дітьми; кримінальне провадження; розслідування; слідча ситуація; слідча (розшукова) дія; негласна слідча (розшукова) дія; спеціальні знання.

Постановка проблеми. За час незалежності Українська держава постійно вживала заходи з метою формування, реалізації та зміцнення політики у сфері захисту прав і свобод дитини, що ґрунтується на системі міжнародно-правових принципів захисту прав дітей. Декларацією прав дитини (1959) визначено, що дитина внаслідок її фізичної і розумової незрілості потребує спеціальної охорони й піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження. Ураховуючи те, що вказаний міжнародний документ ратифіковано, Україна повинна дотримуватися принципів цього акта.

В умовах сьогодення використання з комерційною чи особистою метою послуг найбільш незахищених категорій – дітей – визнано одним із найнебезпечніших видів кримінального бізнесу, масштаби поширення якого в більшості країн викликають занепокоєння національних урядів, стурбованість широких верств населення та міжнародної спільноти. Як свідчать результати статистичних даних, останніми роками на території

України спостерігається тенденція до зростання кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2, 3 ст. 149 Кримінального кодексу України (далі – КК України), учинених відносно осіб, які не досягли 18-річного віку (протягом 2014–2017 рр. – на 20–25 %, 2018–2021 рр. – на 35–40 %). Якщо у 2014 р. було зареєстровано 104 таких злочини, то у 2021 р. їх кількість зросла до 401, тобто в чотири рази [1; 2].

У цьому контексті варто констатувати, що ідентифікація дітей, постраждалих від торгівлі людьми, залишається проблемою, а зазначені цифри не відображають реальних масштабів окресленої проблеми і свідчать лише про той факт, що ця категорія злочинів характеризується високим рівнем латентності. Діти мають обмежені можливості захистити себе та повідомити про вчинений проти них злочин, а сама торгівля дітьми або інша незаконна угода щодо дитини може мати різноманітні прояви й досить складний механізм учинення, коли окремі злочинні дії виконуються різними особами (групою осіб). Крім того, цей злочин, як правило, має форму цивільно-правових відносин (усиновлення, працевлаштування, надання медичних послуг тощо), що створює суттєві труднощі у збиранні доказів, відмежування від інших суміжних із ним злочинів; учиняється на території кількох держав, що обумовлює необхідність співробітництва з правоохоронними органами інших країн у їх виявленні та розслідуванні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі криміналістичні проблеми розслідування кримінальних правопорушень щодо дітей, передбачених розділами IV, XII Особливої частини КК України, розглядали у своїх працях О. Ф. Вакулєнко, М. В. Войчишена, О. І. Гарасимів, А. І. Довгань, В. І. Дубина, О. М. Дуфєнюк, О. М. Ємець, А. Р. Ікаєв, В. В. Загамула, О. В. Захарова, А. І. Кунтій, С. І. Марко, Г. М. Мискова, А. А. Небитов, А. М. Орлеан, Т. А. Пазинич, Д. Г. Паляничко, Є. В. Пряхін, В. В. Пяковський, Є. Д. Скулиш, М. М. Фарима та інші. Вагомий внесок згаданих учених у розроблення проблематики є безперечним, однак аналіз слідчої практики показує, що рекомендації загального характеру з розслідування торгівлі людьми, розроблені без урахування специфіки їх окремих видів і підвидів, особливостей учинення таких діянь організованими злочинними групами, не завжди дають бажані результати, а іноді просто не використовуються фахівцями-практиками. Правоохоронні органи не лише обмежені в ресурсах, а й не забезпечені методикою розслідування таких злочинів.

Метою статі є наукове дослідження та обґрунтування криміналістичних положень і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення організації і тактики розслідування торгівлі дітьми або іншої незаконної угоди щодо дитини, а також формулювання пропозицій і рекомендацій з удосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування.

Виклад основного матеріалу. Однією з важливих умов розбудови демократичної держави європейського зразка є створення дієвої системи кримінальної юстиції, яка здатна забезпечити безпеку громадян, захист їхніх прав і свобод, а також інтересів суспільства й держави від кримінальних правопорушень. Це зумовило прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України (2012) (далі – КПК України) [3], який докорінно змінив систему кримінального провадження, правовий статус багатьох його учасників, процесуальну форму здійснення досудового розслідування та судочинства, і як релевантний наслідок цих новацій – в Україні почала формуватися правозастосовна практика, що відповідає європейським стандартам захисту прав людини та здійснення правосуддя в напрямі подальшої демократизації.

Тому на шляху розбудови демократичної та правової держави європейського зразка для України першочерговим є вдосконалення правових й організаційних засад функціонування системи кримінальної юстиції, яка ще не повною мірою відповідає новим суспільним

потребам щодо реального додержання принципу верховенства права в діяльності правоохоронних органів, яка характеризується дублюванням повноважень, відсутністю чіткої регламентації компетенції, застосуванням не виправдано ускладнених процедур. Для боротьби з торгівлею людьми потрібні принципово нові, транснаціональні методики, у яких буде використовуватися міжнародне співробітництво у формах обміну інформацією та надання взаємної допомоги.

Кримінальний кодекс України передбачає кримінальну відповідальність за торгівлю людьми або здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану особи (ч. 1 ст. 149). Під час здійснення торгівлі людьми, а так само вербування, переміщення, переховування, передачі або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію до потерпілої особи може бути застосовано психологічне чи фізичне насильство. Не можна залишати поза увагою те, що такий злочин водночас посягає на відносини, пов'язані зі здоров'ям людини, її життям, встановленим порядком виконання посадовими особами своїх повноважень, з установленим порядком перетинання державного кордону, а також стосується права дитини виховуватися в сім'ї з батьками та права батьків виховувати дитину, які становлять додаткові факультативні безпосередні об'єкти складу злочину, передбаченого ст. 149 КК України [4].

Відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше ніж через 24 години після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань і розпочати розслідування [3; 5]. На початковому етапі розслідування необхідно встановити подію кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України), зокрема: факт учинення торгівлі (передача чи одержання) або вербування, переміщення або переховування дитини, факт учинення торгівлі дітьми, пов'язаний з діями медперсоналу пологових будинків, факт учинення торгівлі дітьми під час порушення порядку усиновлення (удочеріння); коло осіб, причетних до вчинення злочину (прізвище, ім'я, по батькові, рік, місяць, день і місце народження, громадянство, національність, освіта, сімейний стан, наявність судимості, місце роботи, рід занять або посада, місце проживання, стан здоров'я, рівень її фізичного й розумового розвитку, наявність співучасників торгівлі людьми, форма їх співучасті); мотив та мету вчинення злочину; обставини укладання угоди між покупцем та продавцем дитини, наявність погроз чи тиску з боку покупця; час, місце та спосіб вербування, переміщення, переховування, передача чи одержання дитини; умови оплати за продаж дитини (грошові кошти, транспортний засіб, нерухоме майно, певні послуги тощо), час, місце, сума та спосіб здійснення оплати (готівка, банківський переказ); вік потерпілої (жертви) дитини (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та загального розвитку дитини; вид та умови експлуатації дитини, її наслідки (шкода фізичному чи психічному здоров'ю дитини), чи застосовувалися погрози до потерпілого (вид та характер) [6; 7; 8].

Також, як слушно зазначає В. В. Загамула, варто встановити умови життя неповнолітнього, а саме: склад сім'ї, взаємини між дорослими й дітьми, ставлення батьків до виховання дитини, морально-побутові умови сім'ї; обстановку в школі чи іншому освітньому закладі або на виробництві, де навчається або працює неповнолітній, характер й ефективність раніше застосовуваних виховних заходів; зв'язки неповнолітнього тощо. Для

підтвердження віку неповнолітнього до кримінального провадження необхідно долучити копії документів (свідоцтво про народження, паспорт, виписка з реєстрації актів цивільного стану). За відсутності документів, які підтверджують вік неповнолітнього, коли вичерпано всі можливості для їх отримання або викликає сумнів їх достовірність, слід призначити експертизу для встановлення віку підозрюваного (п. 4 ч. 2 ст. 242 КПК України, постанова Пленуму Верховного Суду України від 16 квітня 2004 року № 5 «Про практику застосування судами законодавства у справах про злочини неповнолітніх») [9, с. 115–116].

Формування типових слідчих ситуацій та алгоритмів їх вирішення має фундаментальне значення для побудови методики розслідування торгівлі дітьми або іншої незаконної угоди щодо дитини та залежить від повноти інформації. Зокрема, з-поміж типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування необхідно виокремлювати такі:

а) досудове розслідування, розпочате після безпосереднього виявлення слідчим, прокурором (оперативним підрозділом) обставин, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 149 КК України;

б) досудове розслідування, розпочате у зв'язку із заявою батьків, їх законних представників чи інших громадян (родичів) [8, с. 122].

Також характерними на початковому етапі розслідування є напрями взаємодії слідчого з оперативними підрозділами та міжнародними організаціями (Міжнародна організація з міграції в Україні, Всеукраїнська коаліція громадських організацій у протидії торгівлі людьми, Координатор проєктів ОБСЄ в Україні, Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна»). Обрання форми міжнародної взаємодії зумовлене характером слідчої ситуації, безпосередньо залежить від слідчого й реалізується за його ініціативою та під особистим процесуальним контролем. Основною інформацією, яку слідчий повинен отримати під час проведення слідчих (розшукових) дій (далі – СРД) у кримінальних провадженнях про торгівлю дітьми від Укрбюро Інтерполу, є: дані про комерційні структури та інших юридичних осіб, які працюють під прикриттям легальних фірм з надання трудових послуг (дата реєстрації, юридична адреса, номери телефонів; прізвища й імена керівників, розміри статутного капіталу, відомості про припинення діяльності тощо); інформація про угоди, укладені українськими резидентами з іноземними юридичними та фізичними особами або за їх участі, а також наслідки їх виконання; відомості про відкриття фізичними особами, зокрема громадянами України, та юридичними особами фінансових рахунків у зарубіжних банках, а також рух коштів ними (зазвичай становлять банківську чи комерційну таємницю); головні напрями діяльності; міжнародний розшук осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, пов'язані з торгівлею людьми, та ініціювали щодо розшуку осіб, які не оголошені в міжнародний розшук, однак є членами організованої злочинної групи або схильні до вчинення тяжких кримінальних правопорушень, зокрема тих, що пов'язані з торгівлею людьми на території різних держав; арешт і видача (екстрадиція) особи злочинця; отримання інформації з банку даних порнографічних зображень дітей з метою їх ідентифікації, які використовували під час створення дитячої порнографії, а також виявлення та припинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із систематичною сексуальною експлуатацією дітей; отримання статистичної та аналітичної інформації з питань торгівлі дітьми; отримання інформації з банку даних постраждалих і підозрюваних; отримання інформації про вчинення торгівлі дітьми в кіберпросторі [7; 10; 11].

Серед засобів криміналістичної тактики особливе місце належить тактичним прийомам, вибір та визначення черговості застосування яких залежить від спрямування конкретної СРД чи її окремих етапів; завдань, які бажає досягти слідчий; слідчої ситуації, у якій її проводитимуть. Однак, незважаючи на те, що проведення СРД під час збирання доказів у кримінальному провадженні є винятково важливим заходом, такі СРД, як огляд та допит

потребують особливого тактико-криміналістичного забезпечення, а саме в частині структури та послідовності їх проведення.

Зокрема, огляду підлягають місця утримання, переховування або експлуатації дитини; приміщення установи, де здійснювалося вербування дітей; транспортні засоби; місця затримання підозрюваних осіб; місцевість або приміщення поза місцем події з метою виявлення слідів кримінального правопорушення, злочинця та інших речових доказів, з'ясування обстановки місця події, що сталася, та обставин, що мають значення для розслідування [12, с. 74]. Особливо варто звернути увагу на перелік документів, що підлягає встановленню або вилученню під час розслідування незаконної передачі для експлуатації новонароджених персоналом пологових будинків (документація медичного закладу (права та обов'язки співробітників, реєстраційні книги й журнали, графіки чергувань та ін.); медичні документи (акти обстеження, медичні картки та ін.), пов'язані з фактом народження дитини; документи, пов'язані з направленням трупу дитини в перинатальний центр на обстеження, що супроводжують передачу тіла для поховання.

З огляду на загальні умови проведення допиту щодо дитини (ч. 9 ст. 224, ч. 1 ст. 225, ч. 2, 3 ст. 226, п. 3 ч. 1 ст. 232 КПК України) слідчий обов'язково має враховувати вікові особливості та ретельно підготуватися до нього, зокрема він повинен: обрати місце й обстановку для допиту дитини дошкільного віку (удома, у дитячому закладі, у «зеленій кімнаті»), тобто там, де дитина відчуватиме себе в безпеці, і не там, де вона зазнала шкоди; вивчити індивідуально-психологічні особливості дитини, його «сильні та слабкі місця»; схильність до фантазування; захоплення; улюблені ласощі тощо, що матиме значення для встановлення психологічного контакту; знати соціальне оточення та родинні стосунки дитини; з'ясувати, у якому емоційному стані перебувала дитина на момент сприйняття подій (чи була, зокрема, налякана, схвильована тощо); чим була зайнята в той момент, брала участь у події або тільки спостерігала; з'ясувати, чи обговорювали дорослі ці події в присутності дитини й чи могли їхні оцінки вплинути на позицію дитини (викликати страх, почуття провини тощо); дати можливість дитині звикнути до себе та встановити довірливі стосунки з нею, для цього необхідно попередньо зустрітися; налаштувати дитину на процес допиту (дитина будь-якого віку має йти обдуманно на допит, усвідомлюючи, для чого вона тут); повідомити про те, що під час допиту буде проводитися відеозйомка; звернутися до фахівців (вихователя, психолога), які мають досвід роботи з дітьми певної категорії, щоб краще підготуватися до проведення допиту; зокрема, підготувати перелік питань та проконсультуватися з компетентним фахівцем – чи будуть питання зрозумілими для дитини; підготувати наочний матеріал (іграшки, макети, фотографії, малюнки тощо), тому що дитині іноді легше показати, ніж сказати; підготувати відеокамеру, мікрофон для зйомки.

З урахуванням викладеного та з метою вдосконалення правової регламентації проведення СРД на території іноземної держави під час розслідування таких злочинів убачаємо доцільним ч. 2 ст. 562 КПК України «Процесуальні дії, які потребують спеціального дозволу» викласти в такій редакції: «2. У разі необхідності виконати процесуальну дію на території іноземної держави, для проведення якої в Україні потрібний дозвіл прокурора або суду, така процесуальна дія потребує надання відповідного дозволу прокурором або судом у порядку, встановленому цим Кодексом, лише в разі, якщо це передбачено міжнародним договором або є обов'язковою умовою надання такого виду допомоги за законодавством запитуваної сторони. При цьому строк дії такого дозволу не обмежується, а належно засвідчена копія дозволу долучається до матеріалів запиту».

Варто констатувати, що запровадження в кримінальному процесуальному законодавстві інституту негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) та обумовлені ним

зміни й доповнення до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (1992) [13] мають особливе значення, адже організація таких дій пов'язана зі створенням належних оперативних (технічних, агентурних) умов їх проведення під час розслідування торгівлі дітьми. Тому до розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії доцільно залучати оперативні підрозділи як на підставі доручень у порядку ст.ст. 36, 40 КПК України, так і шляхом закріплення оперативного працівника для постійної допомоги слідчому та створення міжвідомчих слідчо-оперативних груп (на підставі спільних наказів), що є головними формами взаємодії слідчих та співробітників оперативних підрозділів у провадженнях цієї категорії. Така співпраця дає змогу стороні обвинувачення психологічно і професійно сформувані позитивні робочі контакти, оптимально використовувати методи й засоби, що є на озброєнні в оперативно-розшукових апаратах, для подолання можливої протидії з боку фігурантів.

Найчастіше у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії проводяться такі НСРД: 1) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та спостереження за особою, річчю або місцем (візуальне спостереження) – дають змогу встановити вхідні, вихідні дзвінки на мобільний телефон підозрюваного, визначити його поточне місцеперебування (власника мобільного телефону) або іншої особи, яка ним користується, простежити переміщення особи та пристрою в часі й просторі; 2) обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, за допомогою якого виявляють та фіксують сліди вчинення злочину; досліджують місце утримання дітей; забезпечують збереження доказів, які за наявною інформацією можуть бути знищені до їх вилучення процесуальним шляхом; виявляють та вилучають зразки для дослідження; установлюють осіб, які розшукуються; 3) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу – фіксація факту перебування в певному місці та в певний час особи, яка користується радіоелектронним засобом чи іншим пристроєм, який випромінює радіохвилі й активований у мережі оператора рухомого (мобільного) зв'язку (як у режимі реального часу, так і в конкретний період); аудіо-, відеоконтроль особи спрямований на фіксацію поведінки, розмов та місця перебування осіб, яких підозрюють у торгівлі людьми, встановлення місць утримання дітей, установлення співучасників; одержання даних про причетність інших осіб до злочинних дій (організаторів); 4) зняття інформації з електронних інформаційних систем, що надає можливість отримати інформацію, розміщену особою в соціальних мережах, на тематичних форумах; встановити ідентифікаційні ознаки електронної інформаційної системи за допомогою спеціальних програмних утиліт; поспілкуватися з особою за допомогою технології IRC (Internet Relay Chat) або ICQ; 5) контроль за вчиненням злочину (у формі імітації обстановки вчинення злочину) – здійснюється у випадках наявності достатніх підстав уважати, що готується вчинення або вчиняється торгівля дітьми або інша незаконна угода щодо дитини.

Вчасно отримані результати НСРД у певних слідчих ситуаціях, як зазначають М. В. Багрій та В. В. Луцик, надають підстави слідчому відкласти проведення певних процесуальних дій, змінити черговість їх проведення з метою подолання протидії розслідуванню, що може мати вирішальне значення для доказування обставин злочину й прийняття законного та обґрунтованого рішення у кримінальному провадженні [14, с. 49].

Важливою формою застосування спеціальних знань у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактом торгівлі дітьми, є залучення експерта та проведення експертизи. Особливе місце в розслідуванні таких злочинів посідають: 1) криміналістичні експертизи: почеркознавча (рукописні тексти й підписи, вилучені під час обшуку чи огляду, зокрема боргові та інші розписки, договори з підписами, робочі записи обліку грошових коштів,

здобутих злочинним шляхом тощо); технічна експертиза документів (документи, що посвідчують особу, дають право на перетин кордону, проїзні документи; договори про працевлаштування; установчі документи фіктивних фірм, бюро тощо); трасологічна, дактилоскопічна (сліди, залишені дітьми під час їх викрадення та/або перевезення, вилучені під час огляду, обшуку транспортних засобів, приміщень; сліди невстановлених співучасників злочину, залишені на документах, інших предметах); фототехнічна (фотознімки, кінофільми та відеозаписи, які містять відображення експлуатації дитини, зокрема в порнобізнесі; фото- та кіноапаратура, фотознімки, кінофільми, фото- та кіноматеріали, вилучені під час огляду, обшуку); відео-, звукозапису (оригінальна фонограма запису розмов, зокрема висловлених погроз насильством, шантажу, обману дитини, а також виготовлені матеріали порнографічного характеру у разі експлуатації її в такий спосіб; оригінальний пристрій, яким фонограма зафіксована, додаткове обладнання); матеріалів, речовин та виробів (предмети одягу підозрюваного; грошові кошти, вилучені під час тактичної операції фіксації факту їх передачі за «живий товар», а також контрольні зразки); молекулярно-генетична (ідентифікація конкретної особи на основі генетичної інформації, що є в біологічних частинках – шматочках шкіри, а також у рідинах – слині, крові, поту, з метою встановлення особливостей механізму вчинення злочину й перевірки версії щодо взаємозв'язку матеріальних об'єктів на місці події з її учасниками; 2) комп'ютерно-технічна експертиза (встановлення слідів злочину або іншої значимої для кримінального процесу інформації); 3) психологічна експертиза (встановлення факту використання уразливого стану дитини, оцінки показань малолітніх, дітей-потерпілих); 4) мистецтвознавча експертиза (встановлення тотожності особи, зображеної на вилучених фотознімках або відеозаписах під час огляду, обшуку); 5) медичні експертизи: експертиза тілесних ушкоджень (дитини, до якої застосовувалося насильство або у випадку, коли експлуатація полягала у вилученні органів, проведенні дослідів над нею); експертиза статевих станів (дитини, коли експлуатація полягала у примусовій вагітності або примусовому перериванні вагітності).

Вивчення матеріалів кримінальних проваджень та слідчої практики засвідчило, що до проведення СРД під час розслідування таких злочинів необхідно залучати судово-медичного експерта або лікаря, педагога, психолога, спеціаліста в галузі медичних знань або спеціаліста Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України.

Висновок. Отже, варто наголосити, що трансформація механізму початку досудового розслідування стала однією з новацій чинного КПК України. Викладені у ст. 214 КПК України положення, по суті, виключили рішення слідчого, прокурора про початок досудового розслідування з переліку процесуальних, а відтак, по-перше, створили умови для зниження вимог до їх законності та обґрунтованості, по-друге, дали можливість оскарження їх підстав у порядку, визначеному гл. 26 КПК України. З огляду на це нами сформульовано концептуальне бачення наукових основ методики розслідування торгівлі дітьми або іншої незаконної угоди щодо дитини в умовах чинного кримінального процесуального законодавства.

Торгівля дітьми або інша незаконна угода щодо дитини має комплексний характер, оскільки очевидний її тісний взаємозв'язок як з видовими (кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи, моральності) і підвидовими методиками розслідування (експлуатація дітей, жебрацтво, порнографія), так і з методикою розслідування злочинів, учинених організованими групами. Специфічний характер зазначеної методики полягає в тому, що в ній акумулюються і рекомендації загального характеру, представлені у видових методиках, і конкретні рекомендації, що враховують особливості розслідування саме таких діянь.

Список використаних джерел

1. Аналітична довідка про основні тенденції розвитку безпекової ситуації в Україні та стан виконання пріоритетних завдань центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Міністром, за 2020 рік. Київ : ДНДІ МВС України, 2020. 74 с.
2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> (дата звернення: 03.12.2021).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 03.12.2021).
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 03.12.2021).
5. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : наказ Генерального прокурора від 30 черв. 2020 р. № 298. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text> (дата звернення: 03.12.2021).
6. Пясковський В. В. Методика розслідування торгівлі людьми : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2004. 172 с.
7. Методика розслідування торгівлі людьми : альбом схем / О. В. Захарова, О. І. Гарасимів, О. М. Дуфенюк, А. І. Кунтій, С. І. Марко, Є. В. Пряхін. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 112 с.
8. Фарима М. М. Розслідування торгівлі дітьми або іншої незаконної угоди щодо дитини : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2021. 268 с.
9. Загамула В. В. Методика розслідування втягнення неповнолітніх у заняття проституцією : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 242 с.
10. Черноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів : монографія. Вінниця : Нілан, 2017. 491 с.
11. Черноус Ю. М. Теорія і практика криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру : монографія. Київ : Скіф, 2012. 448 с.
12. Борисенко Р. В. Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях про торгівлю людьми з метою трудової експлуатації. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 2. Т. 4. С. 71–77.
13. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-ХІІ. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 25.11.2021).
14. Багрій М. В., Луцик В. В. Процесуальні аспекти негласного отримання інформації: вітчизняний та зарубіжний досвід : монографія. Харків : Право, 2017. 376 с.

References

1. Analytichna dovidka pro osnovni tendentsii rozvytku bezpekovoї sytuatsii v Ukraini ta stan vykonannia priorytetnykh zavdan tsestralnymy orhanamy vykonavchoi vlady, diialnist yakykh spriamovuietsia i koordynuietsia Ministrom, za 2020 rik [Analytical report on the main trends in the security situation in Ukraine and the state of implementation of priority tasks by the central executive bodies, whose activities are directed and coordinated by the Minister, for 2020]. Kyiv : Derzhavnyi naukovy-doslidnyi instytut Ministerstva vnutishnikh sprav Ukrainy, 2020. 74 s. [in Ukrainian].
2. Pro zareiestrovani kryminalni pravoporushennia ta rezultaty yikh dosudovoho rozsliduvannia [About the registered criminal offenses and results of their pre-judicial investigation]. Ofis Heneralnoho prokurora Ukrainy. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> (data zvernennia: 03.12.2021) [in Ukrainian].
3. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 13 kvit. 2012 r. [Criminal Procedure Code of Ukraine]. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (data zvernennia: 03.12.2021) [in Ukrainian].
4. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 5 kvit. 2001 r. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (data zvernennia: 03.12.2021) [in Ukrainian].
5. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Yedynyi reiestr dosudovykh rozsliduvan, poriadok yoho formuvannia ta vedennia : nakaz Heneralnoho prokurora vid 30 cherv. 2020 r. № 298 [On approval of the Regulations on the Unified Register of pre-trial investigations, the procedure for its formation and maintenance]. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text> (data zvernennia: 03.12.2021) [in Ukrainian].
6. Piaskovskiyi, V. V. (2004). Metodyka rozsliduvannia torhivli liudmy : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09 [Methods of investigating human trafficking]. Kyiv. 172 s.
7. Metodyka rozsliduvannia torhivli liudmy [Methods of investigating human trafficking] : albom skhem / O. V. Zakharova, O. I. Harasymiv, O. M. Dufeniuk, A. I. Kuntii, S. I. Marko, Ye. V. Priakhin. Lviv : LvDUVS, 2019. 112 s. [in Ukrainian].

8. Faryma, M. M. (2021). Rozsliduvannia torhivli ditmy abo inshoi nezakonnoi uhody shchodo dytyny : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09 [Investigation of child trafficking or other illegal child trafficking]. Kyiv. 268 s. [in Ukrainian].
9. Zahamula, V. V. (2019). Metodyka rozsliduvannia vtiahnennia nepovnolitnikh u zaniattia prostytutsiieiu : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09 [Methods of investigating the involvement of minors in prostitution]. Kyiv. 242 s. [in Ukrainian].
10. Chornous, Yu. M. (2017). Kryminalistychnе zabezpechennia rozsliduvannia zlochyniv : monohrafiia [Forensic support for the investigation of crimes]. Vinnytsia. 491 s. [in Ukrainian].
11. Chornous, Yu. M. (2012). Teoriia i praktyka kryminalistychnoho zabezpechennia dosudovoho slidstva u spravakh pro zlochyny mizhnarodnoho kharakteru : monohrafiia [Theory and practice of forensic support of pre-trial investigation in cases of international crimes]. Kyiv. 448 s. [in Ukrainian].
12. Borysenko, R. V. (2014). Taktyka provedennia okremykh slidchykh (rozshukovykh) dii u kryminalnykh provadzhenniakh pro torhivliu liudmy z metoiu trudovoi ekspluatatsii [Tactics of conducting certain investigative (search) actions in criminal proceedings on trafficking in human beings for the purpose of labor exploitation]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu*. Vyp. 2. T. 4. S. 71–77 [in Ukrainian].
13. Pro operativno-rozshukovu diialnist : Zakon Ukrainy vid 18 liut. 1992 r. [About operative-search activity]. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (data zvernennia: 03.12.2021) [in Ukrainian].
14. Bahrii, M. V., Lutsyk, V. V. (2017). Protsesualni aspekty nehlasnoho otrymannia informatsii: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid : monohrafiia [Procedural aspects of covert access to information: domestic and foreign experience]. Kharkiv. 376 s. [in Ukrainian].

Tychyna Dmytro,

PhD in Law, Senior Researcher

(National Academy of Internal Affairs, Kyiv)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9430-6101>

PECULIARITIES OF THE METHOD OF INVESTIGATION OF TRAFFICKING IN CHILDREN OR ANOTHER ILLEGAL AGREEMENT ON CHILDREN

The article attempts to single out the problems of pre-trial investigation in criminal proceedings concerning child trafficking or other illegal agreement on a child, taking into account the criminalistic principles and regulations of the current criminal procedure legislation, and offers ways to solve them and practical recommendations. The focus is on the problematic aspects of identifying and initiating pre-trial investigations into criminal proceedings concerning child trafficking or other illegal agreements concerning a child, taking into account the typical investigative situations and the main directions of the investigation. Ways to improve the organization and tactics of investigators in conjunction with law enforcement agencies of other states of certain procedural actions in the implementation of requests for international legal assistance; forensic recommendations on the tactics of reviewing documents to be established or seized during the investigation of illegal transfer for the operation of newborns by maternity hospitals and interrogation with the participation of a minor victim in accordance with international treaties, in order to ensure the rights and freedoms of the child, opportunities for independent election of a legal representative, use of specially equipped premises ("green rooms"). The peculiarities of tactical and forensic support of covert investigative (investigative) actions during the investigation are revealed and the forms of using special knowledge under such conditions are analyzed. Child trade or other illegal agreement on the child has a comprehensive nature, since its close relationship with species (criminal offenses against the will, honor and dignity of person, morality) and subspecific methods of investigation (exploitation of children, begging, pornography), and with the method of investigation of crimes committed by organized groups. The specific nature of this technique is that it accumulates as a general recommendation, represented in species methods, and specific recommendations that take into account the peculiarities of the investigation of such acts.

Key words: children; child trafficking; criminal proceedings; investigation; investigative situation; investigative (investigative) action; covert investigative (investigative) action; special knowledge.

Надіслано до редколегії 29.12.2021
Рекомендовано до публікації 31.12.2021